

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Письменного Олександра Олександровича
«Адміністративно-правове регулювання цифровізації нотаріальної
діяльності в Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Цифровізація нотаріальної діяльності є складовою загальнодержавної політики цифрової трансформації, спрямованої на підвищення доступності публічних послуг, прозорості діяльності органів влади, зменшення бюрократичних процедур та підвищення ефективності правового регулювання. Водночас впровадження електронних реєстрів, електронного документообігу, електронної ідентифікації особи, дистанційних нотаріальних дій та інших цифрових інструментів породжує нові правові виклики, пов'язані із забезпеченням достовірності електронних документів, захистом персональних даних, інформаційною безпекою та відповідальністю нотаріусів у цифровому середовищі.

Розвиток інформаційних технологій та цифрова трансформація суспільних відносин зумовлюють необхідність модернізації діяльності органів державної влади та інститутів, що забезпечують реалізацію і захист прав та законних інтересів громадян. Одним із таких інститутів є нотаріат, який відіграє важливу роль у забезпеченні юридичної визначеності цивільного обороту, захисті прав власності та попередженні правових конфліктів. У сучасних умовах особливої актуальності набуває питання впровадження цифрових технологій у нотаріальну діяльність, що потребує належного адміністративно-правового регулювання.

Недостатня врегульованість окремих аспектів цифровізації нотаріальної діяльності, фрагментарність нормативно-правової бази, а також відсутність комплексного наукового підходу до формування адміністративно-правових механізмів її забезпечення негативно впливають на ефективність функціонування системи нотаріату. Це, своєю чергою, може створювати перешкоди для реалізації прав та законних інтересів громадян і юридичних осіб, а також знижувати рівень довіри до нотаріальних інститутів.

Важливе значення має і належне визначення адміністративно-правового статусу органів нотаріату у сфері цифровізації, встановлення ефективних механізмів контролю та нагляду за діяльністю нотаріусів у цифровому середовищі, а також удосконалення системи юридичної відповідальності за порушення законодавства у цій сфері. Чіткість і системність відповідних

правових норм сприятиме формуванню ефективної моделі цифрового нотаріату, що відповідатиме сучасним потребам суспільства та міжнародним стандартам розвитку електронних публічних послуг.

Крім того, важливим є врахування позитивного зарубіжного досвіду правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності, що дозволяє визначити оптимальні напрями вдосконалення національного законодавства та практики його застосування. Комплексний науковий аналіз зазначених питань створює підґрунтя для формування ефективної системи адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріату в Україні.

Таким чином, необхідність теоретичного осмислення проблем цифровізації нотаріальної діяльності, удосконалення адміністративно-правового механізму її регулювання, а також вироблення практичних рекомендацій щодо розвитку цифрового нотаріату зумовлюють актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Про актуальність теми дисертації О. О. Письменного свідчить також те, що дослідження здійснено відповідно до положень Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12-21, Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 р. № 722, Національної стратегії доходів до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1218-р, Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179, Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220, а також тем наукових досліджень Дніпровського державного університету внутрішніх справ «Теоретико-методологічні та прикладні проблеми державотворення та правотворення в Україні» (реєстраційний номер 0118U100436).

Обґрунтованість наукових результатів. Обґрунтованість отриманих у дисертації наукових результатів, висновків і сформульованих пропозицій забезпечується правильним визначенням мети та завдань дослідження, логічною побудовою роботи, а також застосуванням комплексу сучасних загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, що відповідають предмету та об'єкту дослідження.

Зокрема, у процесі дослідження використано загальнонаукові методи. Діалектичний метод застосовано для всебічного аналізу процесів формування та розвитку адміністративно-правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності, виявлення закономірностей та тенденцій розвитку

відповідних правових інститутів. Системний метод використано для дослідження цифровізації нотаріату як складного правового явища, що включає нормативні, організаційні та інституційні елементи, а також для визначення взаємозв'язків між ними. Структурно-функціональний метод дав можливість проаналізувати структуру адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності, визначити функції органів нотаріату та інших суб'єктів у цій сфері, а також уточнити зміст основних наукових категорій і понять.

Серед спеціальних методів наукового пізнання застосовано історико-правовий метод, який використано для дослідження генези нормативного закріплення інституту цифровізації нотаріальної діяльності та етапів розвитку відповідного законодавства. Компаративістський (порівняльно-правовий) метод дозволив здійснити аналіз зарубіжного досвіду правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності з метою виявлення можливостей його використання у вітчизняній правовій системі. Системно-структурний метод застосовано для дослідження адміністративно-правового статусу органів нотаріату, а також для аналізу механізмів контролю, нагляду та юридичної відповідальності у сфері цифровізації нотаріальної діяльності.

Логіко-юридичний метод використано під час аналізу норм чинного законодавства України, формулювання наукових висновків і розроблення пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності. Застосування зазначених методів у сукупності забезпечило належний рівень достовірності отриманих результатів, їх наукову аргументованість та практичну значущість.

Достовірність наукових результатів, висновків та пропозицій дисертаційної роботи зумовлюється належною нормативно-правовою, теоретичною та емпіричною базою проведеного дослідження. У процесі підготовки дисертації здобувачем опрацьовано значну кількість наукових джерел з адміністративного права, нотаріального права, теорії держави і права, а також досліджено положення чинного законодавства України, що регулює діяльність нотаріату та процеси його цифровізації.

Теоретичну основу роботи становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені проблемам адміністративно-правового регулювання, функціонування нотаріату, розвитку електронного урядування та цифрової трансформації публічних послуг. Нормативну основу дослідження складають Конституція України, закони України, підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють діяльність нотаріату, використання електронних інформаційних систем, електронного документообігу та цифрових сервісів у сфері надання правових послуг. У роботі також враховано

міжнародно-правові акти та зарубіжний досвід правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності.

Достовірність результатів дослідження забезпечується комплексним аналізом законодавства, практики його застосування, узагальненням наукових підходів до проблем цифровізації нотаріальної діяльності, а також використанням сучасних методів наукового пізнання. Це дозволило здобувачу сформулювати обґрунтовані наукові висновки та розробити пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності в Україні.

Новизна отриманих результатів полягає в тому, що подана дисертаційна робота є одним із комплексних наукових досліджень у галузі адміністративного права, присвячених проблемам адміністративно-правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності в Україні. У роботі на основі системного аналізу чинного законодавства, наукових підходів та зарубіжного досвіду запропоновано авторське бачення механізмів правового забезпечення процесів цифрової трансформації нотаріату.

Здобувачем уточнено зміст і сутність поняття цифровізації нотаріальної діяльності, розкрито особливості становлення та розвитку адміністративно-правового інституту цифрового нотаріату, а також визначено основні напрями вдосконалення правового регулювання відповідних процесів. Значну увагу приділено дослідженню адміністративно-правового статусу органів нотаріату у сфері цифровізації, механізмам контролю та нагляду за діяльністю нотаріусів, а також питанням юридичної відповідальності у сфері застосування цифрових технологій у нотаріальній практиці.

Серед положень, що характеризуються елементами наукової новизни, заслуговують на увагу авторські підходи до систематизації правових механізмів забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності, обґрунтування необхідності вдосконалення адміністративно-правових засад функціонування електронних нотаріальних сервісів, а також пропозиції щодо адаптації позитивного зарубіжного досвіду правового регулювання цифрового нотаріату до умов правової системи України.

Автором удосконалено концептуальний підхід до визначення цифрової нотаріальної діяльності шляхом виокремлення її основних складових (інформаційно-комунікаційні технології, електронна ідентифікація, цифрові носії нотаріальних актів, інтеграція з державними реєстрами) та встановлення критеріїв, які відрізняють її від традиційної паперової форми здійснення нотаріальних дій.

Дістали подальшого розвитку наукові підходи до обґрунтування, що нотаріальна діяльність у цифровому форматі потребує вдосконалення

процесуальних гарантій захисту нотаріальних дій – зокрема, введення єдиних стандартів перевірки електронних документів, процедури автентифікації клієнта та збереження цифрових слідів як доказової бази.

Отримані в дисертації результати мають теоретичне та практичне значення, спрямовані на вдосконалення чинного законодавства України у сфері нотаріальної діяльності та розвитку сучасних цифрових механізмів надання нотаріальних послуг.

Повнота викладу наукових положень у наукових публікаціях здобувача. Аналіз змісту дисертації та наукових праць Олександра Олександровича Письменного, опублікованих за темою дослідження, дає підстави стверджувати, що основні наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи достатньою мірою відображені у наукових публікаціях автора. Опубліковані праці відображають ключові результати проведеного дослідження, зокрема питання теоретико-правових засад цифровізації нотаріальної діяльності, особливості адміністративно-правового забезпечення функціонування нотаріату в умовах цифрової трансформації, а також напрями вдосконалення правового регулювання відповідної сфери. Це свідчить про належний рівень апробації результатів дослідження та їх наукову значущість.

Практичне значення одержаних результатів.

Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та пропозиції мають як теоретичне, так і практичне значення та можуть бути використані у різних сферах діяльності. Зокрема:

- у законотворчій діяльності – для вдосконалення законодавства України у сфері нотаріальної діяльності, зокрема щодо правового регулювання використання цифрових технологій, електронного документообігу та функціонування електронних нотаріальних сервісів;

- у правозастосовній діяльності – у практичній діяльності нотаріусів, органів юстиції та інших суб'єктів, залучених до забезпечення функціонування нотаріату, з метою підвищення ефективності використання цифрових інструментів у нотаріальній практиці;

- у науково-дослідній сфері – для подальшого розвитку наукових досліджень, присвячених проблемам цифровізації нотаріальної діяльності, адміністративно-правового забезпечення електронних публічних сервісів та розвитку цифрового урядування;

- в освітньому процесі – під час підготовки навчальних і методичних матеріалів з адміністративного права, нотаріального права, а також у процесі викладання відповідних дисциплін у закладах вищої освіти та під час підвищення кваліфікації нотаріусів і працівників органів юстиції.

Зміст та оформлення дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що логічно об'єднані у сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Структура роботи є логічною, послідовною та відповідає меті й завданням дослідження, що дозволило здобувачеві комплексно та ґрунтовно розкрити проблематику адміністративно-правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності в Україні.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету та завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено інформацію про апробацію результатів дисертації та їх відображення у наукових публікаціях, а також визначено структуру та обсяг роботи.

У розділі 1 «Теоретико-правове дослідження розвитку інституту цифровізації нотаріальної діяльності» дисертантом досліджено генезу нормативного закріплення адміністративно-правового інституту цифровізації нотаріальної діяльності, проаналізовано сучасні методологічні підходи та ступінь наукової розробленості відповідної проблематики, а також здійснено аналіз правового регулювання цифрового нотаріату на сучасному етапі. Автором окреслено основні тенденції розвитку цифровізації нотаріальної діяльності та визначено ключові напрями її правового забезпечення.

У розділі 2 «Адміністративно-правове забезпечення цифровізації нотаріату в Україні» розглянуто особливості адміністративно-правового статусу органів нотаріату у сфері цифровізації, досліджено питання юридичної відповідальності нотаріусів як важливого елементу правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності, а також проаналізовано механізми контролю та нагляду як гарантії належного функціонування цифрових інструментів у сфері нотаріату.

У розділі 3 «Концептуальні основи удосконалення адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріату в Україні та перспективи розвитку» автором здійснено аналіз зарубіжного досвіду правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності та визначено напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення цифрової трансформації нотаріату в Україні. Запропоновані дисертантом підходи спрямовані на підвищення ефективності правового регулювання, розвиток електронних нотаріальних сервісів та адаптацію національного законодавства до сучасних цифрових викликів.

Загалом зміст дисертаційної роботи є логічно побудованим, структурованим та відображає послідовне вирішення поставлених у дослідженні наукових завдань.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження О. О. Письменного, слід зазначити, що окремі положення роботи потребують додаткового уточнення та можуть стати підґрунтям для наукової дискусії під час публічного захисту. До таких положень можна віднести наступні.

1. У дисертації значна увага приділяється дослідженню генези нормативного закріплення адміністративно-правового інституту цифровізації нотаріальної діяльності. Разом з тим, доцільним було б більш детально розкрити взаємозв'язок процесів цифровізації нотаріату із загальною державною політикою цифрової трансформації публічного управління. Зокрема, заслуговує на додаткове обґрунтування питання інтеграції електронних нотаріальних сервісів у систему електронного урядування та електронних публічних послуг.

2. Автором обґрунтовується необхідність удосконалення адміністративно-правового статусу органів нотаріату у сфері цифровізації. Водночас окремі запропоновані положення могли б бути підсилені більш детальним аналізом співвідношення повноважень Міністерства юстиції України, нотаріальної спільноти та інших суб'єктів, залучених до впровадження цифрових технологій у нотаріальній діяльності. Це дозволило б чіткіше окреслити межі компетенції відповідних органів у процесі цифрової трансформації нотаріату.

3. Автором здійснено аналіз зарубіжного досвіду правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності, що є безумовно позитивним аспектом дослідження. Водночас у роботі можна було б ширше представити порівняльно-правовий аналіз моделей функціонування електронного нотаріату у різних правових системах та більш детально обґрунтувати можливість імплементації окремих елементів такого досвіду у вітчизняне законодавство з урахуванням особливостей правової системи України.

ВИСНОВОК

Вищенаведене дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота Письменного Олександра Олександровича «Адміністративно-правове регулювання цифровізації нотаріальної діяльності в Україні» є завершеним, самостійним і актуальним науковим дослідженням, у якому комплексно розкрито теоретичні та практичні аспекти адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності в Україні. Отримані результати характеризуються належним рівнем наукової новизни, мають важливе теоретичне значення для розвитку адміністративного права та

практичне значення для вдосконалення правового регулювання діяльності нотаріату в умовах цифрової трансформації.

Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими, логічно викладеними та спрямованими на вдосконалення адміністративно-правового механізму забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності, зокрема щодо визначення адміністративно-правового статусу органів нотаріату у сфері цифровізації, удосконалення системи контролю та нагляду, а також урахування позитивного зарубіжного досвіду правового регулювання цифрового нотаріату.

Винесені на захист наукові положення та рекомендації в сукупності спрямовані на вирішення важливої науково-прикладної проблеми – обґрунтування теоретичних засад та розроблення практичних пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності в Україні в умовах розвитку цифрового суспільства.

За оформленням, обсягом, науковою новизною отриманих результатів та їх достовірністю дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р., а її автор, Письменний Олександр Олександрович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент :

доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін ННІ ППО
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Роман КАРПЕНКО

Підпис Карпенко Р. В. засвідчую :

Проректор

**Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
заслужений діяч науки і техніки України**

Олександр ЮШІН